

LATVIJAS REPUBLIKAS SATVERSMES TIESA

LĒMUMS PAR TIESVEDĪBAS IZBEIGŠANU lietā Nr. 2016-03-01

Rīgā

2016. gada 21. oktobrī

Latvijas Republikas Satversmes tiesa šādā sastāvā: tiesas sēdes priekšsēdētājs Aldis Laviņš, tiesneši Kaspars Balodis, Gunārs Kusiņš, Uldis Ķinis, Sanita Osipova, Daiga Rezevska un Ineta Ziemele,

pēc konstitucionālajām sūdzībām, kuras iesnieguši:

1) Jānis Kotāns, Jānis Cunskis, Zigismunds Misjuns, Jevgēņijs Grigorjevs (*Evgeny Grigoriev*), Oļegs Kravčuks (*Oleg Kravchuk*), Ivans Lavreckis, Jūlijs Rabčeņuks (*Yuly Rabchenyuk*), Arkādijs Žukovskis, Staņislavs Gluhovs un Ivans Pupikins (*Ivan Pupykin*) (pieteikums Nr. 199/2015) un

2) Ivans Fariņecs, Viktors Saprikins (*Victor Saprykin*), Ilja Ribakovs (*Ilya Rybakov*), Ādams Tkačuks, Aleksandrs Volčenko (*Alexander Volchenko*), Nikolajs Dmitrijevs (*Nikolay Dmitriev*), Ivans Sturovs (*Ivan Sturov*), Jurijs Medvedevs (*Yury Medvedev*), Nikolajs Trukhans (*Nikolay Trukhan*), Boriss Undalovs, Igors Pušcs (*Igor Puszcz*), Aleksandrs Groševs, Genrihs Jermoļins, Vladimirs Gutcaits, Nikolajs Ševčenko (*Nikolay Shevchenko*), Vitālijs Rudakovs (*Vitaly Rudakov*), Anatolijs Ņilovs, Andrejs Peizums, Viktors Klingenbergss un Ivans Gagarins (*Ivan Gagarin*) (pieteikums Nr. 30/2016)

(turpmāk visi kopā – Pieteikumu iesniedzēji),

pamatojoties uz Latvijas Republikas Satversmes 85. pantu un Satversmes tiesas likuma 16. panta 1. punktu, 17. panta pirmās daļas 11. punktu, kā arī 28.¹ pantu,

rakstveida procesā 2016. gada 27. septembra tiesas sēdē izskatīja lietu

“Par likuma “Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 42.¹ punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 105. un 109. pantam”.

Satversmes tiesa konstatēja:

1. Latvijas Republikas Saeima 1995. gada 2. novembrī pieņēma likumu “Par valsts pensijām” (turpmāk – Pensiju likums), kas stājās spēkā 1996. gada 1. janvārī.

Ar 2012. gada 14. jūnija likumu “Grozījumi likumā “Par valsts pensijām””, kas stājās spēkā 2012. gada 18. jūlijā, citstarp Pensiju likuma pārejas noteikumi tika papildināti ar 42.¹ punktu šādā redakcijā:

“Ja personai ir piešķirta citas valsts pensija par apdrošināšanas periodiem, kas ņemti vērā, piešķirot vai pārrēķinot Latvijas pensiju, Latvijas pensija pārrēķināma vai tās izmaksāšana pārtraucama, šos periodus izslēdzot, ja regulā Nr. 883/2004 vai Saeimas apstiprinātajos starptautiskajos līgumos nav noteikts citādi.”

2. **Pieteikumu iesniedzēji** lūdz Satversmes tiesu atzīt Pensiju likuma pārejas noteikumu 42.¹ punktu (turpmāk – apstrīdētā norma), ciktāl tas piemērojams pensiju apmēra pārrēķināšanai gadījumos, kad Latvijas vecuma pensija un citas valsts pensija bija likumīgi piešķirtas pirms apstrīdētās normas spēkā stāšanās, par neatbilstošu Latvijas Republikas Satversmes (turpmāk – Satversme) 1., 91., 105. un 109. pantam un spēkā neesošu no 2012. gada 18. jūlija, t.i., apstrīdētās normas spēkā stāšanās dienas.

No pieteikumiem un tiem pievienotajiem materiāliem izriet, ka Pieteikumu iesniedzēji ir bijušās PSRS militārpersonas. Pirms apstrīdētās normas spēkā stāšanās viņi saņēmuši gan Latvijas Republikas piešķirto vecuma pensiju, gan

Krievijas Federācijas piešķirto izdienas pensiju kā bijušās PSRS militārpersonas. Pamatojoties uz apstrīdēto normu, Valsts sociālās apdrošināšanas aģentūra pārrēķinājusi Pieteikumu iesniedzējiem izmaksājamās pensijas, samazinot vecuma pensijas apmēru vai arī pilnībā pārtraucot tās izmaksu.

2.1. Tiesības uz sociālo nodrošinājumu vismaz minimālajā apmērā ietilpstot Satversmes 109. panta tvērumā, un šo tiesību mērķis esot, cik vien tas iespējams, kalpot cilvēka cienīgas eksistences nodrošināšanai. Turklāt tiesības uz pensijas izmaksu ietilpstot Satversmes 105. panta pirmajā teikumā ietvertā jēdziena “īpašums” saturā. Pieteikumu iesniedzēji uzskata, ka Satversmes 105. un 109. pants garantē viņiem tiesības turpināt saņemt piešķirto Latvijas Republikas vecuma pensiju sākotnējā apmērā un viņiem bijis pamats paļauties uz to, ka piešķirtās pensijas apmērs saglabāsies un tās izmaksa netiks pārtraukta. Tomēr ar apstrīdēto normu šīs tiesības tiekot būtiski ierobežotas vai pat pilnībā atņemtas, un tādējādi apstrīdētā norma aizskarot Satversmes 105. un 109. pantā nostiprinātās pamattiesības.

Pieteikumu iesniedzēji neapstrīd to, ka pamattiesību ierobežojums noteikts ar pienācīgā kārtībā pieņemtu likumu. Turklāt Pieteikumu iesniedzēji atzīst, ka apstrīdētajā normā noteiktajam pamattiesību ierobežojumam ir leģitīms mērķis – sabiedrības labklājības nodrošināšana, aizsargājot sociālās apdrošināšanas budžeta ilgtspēju un novēršot iespēju, ka personas saņem vairākas pensijas par vienu un to pašu sociālās apdrošināšanas periodu.

Ar apstrīdētajā normā paredzētajiem līdzekļiem neesot iespējams sasniegt pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi. Iespēju pārskatīt personai piešķirtās pensijas apmēru gadījumā, ja šī persona sniegusi nepatiesas ziņas par tai citas valsts piešķirto pensiju, jau kopš 2008. gada 1. jūlija paredzot Pensiju likuma pārejas noteikumu 2.² punkts. Apstrīdētās normas ekonomiskais efekts neesot būtisks, jo tās skarto pensionāru skaits esot neliels. Līdz ar to apstrīdētā norma neesot piemērota leģitīmā mērķa sasniegšanai.

Pamattiesību ierobežojuma leģitīmo mērķi esot iespējams sasniegt ar citiem, personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem. Pirmkārt, izslēdzot kādu periodu no apdrošināšanas stāža gadījumos, kad atlikušais stāžs ir mazāks par desmit gadiem, pensijas izmaksa būtu turpināma proporcionāli atlikušajam

stāžam, nevis pilnībā pārtraucama. Otrkārt, personām varētu ļaut izvēlēties, no kuras pensijas aprēķina izslēdzams stāžs, kas ņemts vērā abu pensiju aprēķinos. Treškārt, likumdevējs varētu noteikt vecuma vai pensijas piešķiršanas termiņa kritērijus, atbilstoši kuriem apstrīdētā norma nebūtu piemērojama. Ceturtkārt, gadījumos, kad Latvijas vecuma pensijas izmaksa ir pārtraukta, personām būtu saglabājami citi pensionāriem paredzētie sociālie atvieglojumi. Līdz ar to apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums neesot nepieciešams leģitīmā mērķa sasniegšanai.

Sabiedrības ieguvums neesot lielāks par Pieteikumu iesniedzēju tiesībām un likumiskajām interesēm nodarīto kaitējumu. Apstrīdētā norma ierobežojot tādas sociālās garantijas, uz kurām Pieteikumu iesniedzēji ieguvuši tiesības 6–16 gadu laikā pirms apstrīdētās normas pieņemšanas. Pieteikumu iesniedzējiem vecuma dēļ vairs neesot iespēju atgriezties darba tirgū un uzkrāt kaut vai minimālo vecuma pensijas piešķiršanai nepieciešamo stāžu. Tādējādi apstrīdētā norma būtiski ierobežojot Satversmes 105. un 109. pantā nostiprinātās Pieteikumu iesniedzēju pamattiesības. Turpretim sabiedrības ieguvums no apstrīdētās normas piemērošanas esot salīdzinoši neliels, jo ietaupītie līdzekļi nevarot būtiski uzlabot visu pārējo pensionāru stāvokli. Līdz ar to apstrīdētajā normā noteiktais pamattiesību ierobežojums neesot piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai.

2.2. Pieteikumu iesniedzēji pauž viedokli, ka apstrīdētā norma neatbilst arī tiesiskās paļāvības principam. Tiesiskās paļāvības princips aizsargājot personai jau reiz piešķirtās tiesības. Pensiju pirmā līmeņa kontekstā personai nerodoties tiesības uz noteiktu pensijas summu, tomēr pēc tam, kad pensija personai piešķirta, šai personai rodoties aizsargājama paļāvība uz to, ka pensijas izmaksa tiks turpināta un noteiktais pensijas apmērs tiks saglabāts. Turklāt, jo ilgāks laiks pagājis kopš administratīvā akta izdošanas, jo vairāk aizsargājama personas paļāvība uz jau iegūtajām tiesībām.

Taču apstrīdētā norma paredzot iepriekš noteiktās pensijas apmēra samazināšanu vai izmaksas pārtraukšanu. Neviena tiesību norma gan tieši neparedzot personas tiesības saņemt pensiju no divām valstīm, tomēr neesot arī tiesību normas, kas to aizliegtu. Turklāt atsevišķos gadījumos normatīvie akti pieļaujot personas tiesības saņemt divu valstu pensijas, turklāt arī par vienu un to

pašu sociālās apdrošināšanas periodu. Pieteikumu iesniedzējiem esot izveidojusies aizsargājama tiesiskā paļāvība uz pensijas saņemšanu atbilstoši Latvijas normatīvajiem tiesību aktiem. Tādējādi apstrīdētā norma, ciktāl tā piemērojama pensijas apmēra pārrēķināšanai vai pensijas izmaksas pārtraukšanai gadījumos, kad Latvijas vecuma pensija un citas valsts pensija bija likumīgi piešķirtas pirms apstrīdētās normas spēkā stāšanās, neatbilstot tiesiskās paļāvības principam.

2.3. Apstrīdētā norma neatbilstot arī no Satversmes 91. panta pirmā teikuma izrietošajam vienlīdzības principam.

Vienlīdzības princips noteiktos gadījumos pieļaujot un pat prasot atšķirīgu attieksmi pret personām, kuras atrodas atšķirīgos apstākļos. Personas, kuras vienlaikus saņem gan Latvijas vecuma pensiju, gan arī ārvalsts izdienas pensiju, salīdzinājumā ar pārējiem pensionāriem atrodies privileģētā stāvoklī neatkarīgi no tā, vai abu pensiju aprēķināšanai izmantotais apdrošināšanas stāžs pārklājas vai ne. Izdienas pensijas mērķis esot nodrošināt iztikas līdzekļus personām, kuru darbs saistīts ar agrāku profesionālo iemaņu zudumu, kas var rasties jau pirms vecuma pensijas piešķiršanai noteiktā vecuma sasniegšanas. Tātad atšķirīgā attieksme esot attaisnojama, jo personas atrodies nesalīdzināmos apstākļos, un likumdevējs nedrīkstot liegt Pieteikumu iesniedzējiem iespēju vienlaikus saņemt abas pensijas.

Tāpat Pieteikumu iesniedzēji norāda, ka pēc Latvijas pensijas pārrēķināšanas vai izmaksas pārtraukšanas viņi nostādīti nevienlīdzīgā situācijā salīdzinājumā ar citiem pensionāriem, kuri papildus pensijai saņemot ienākumus no kapitāla (dividendes, obligācijas, vērtspapīri un fondi), procentiem (depozīti, aizdevumi), īpašuma nomas un īres vai ienākumus no darba attiecībām. Šādi atšķirīgi attieksmei neesot objektīva un saprātīga pamatojuma.

3. Institūcija, kas izdevusi apstrīdēto aktu, – **Latvijas Republikas Saeima** – nepiekrīt Pieteikumu iesniedzēju paustajam viedoklim un uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1., 91., 105. un 109. pantam.

3.1. Saeima 1994. gada 24. novembrī esot apstiprinājusi ar Krievijas Federāciju noslēgto līgumu “Latvijas Republikas valdības un Krievijas

Federācijas valdības vienošanās par Latvijas Republikas teritorijā dzīvojošo Krievijas Federācijas militāro pensionāru un viņu ģimenes locekļu sociālo aizsardzību” (turpmāk – Vienošanās). Vienošanās joprojām esot spēkā un attiecoties uz Krievijas Federācijas militārajiem pensionāriem (bijušajām militārpersonām), viņu ģimenes locekļiem un personām, kuras Krievijā pensiju nodrošināšanas jomā pielīdzinātas militārpersonām.

Saskaņā ar Vienošanās 7. pantu pensijas Krievijas Federācijas militārajiem pensionāriem tiekot izmaksātas no Krievijas Federācijas līdzekļiem. Savukārt Vienošanās 9. pants paredzot, ka bijušajām militārpersonām, kuras ieguvušas tiesības uz pensijas nodrošinājumu saskaņā ar Latvijas Republikas likumdošanas aktiem, pēc to vēlēšanās Latvijas Republikas attiecīgie kompetentie orgāni var piešķirt un izmaksāt pensijas par Latvijas Republikas līdzekļiem. Tādējādi Latvijai esot tiesības piešķirt Krievijas militārās izdienas pensijas saņēmējam Latvijas valsts pensiju, ja attiecīgā persona šādas tiesības ieguvusi saskaņā ar Latvijas normatīvajiem aktiem.

Vienošanās 9. pants paredzot arī Krievijas Federācijas pienākumu apturēt agrāk piešķirtās pensijas izmaksu uz laiku, kamēr valsts pensiju izmaksā Latvija. Šīs normas mērķis esot novērst iespēju, ka persona saņem divas pensijas par noteiktiem darba periodiem vai tiem pielīdzinātiem periodiem. Tātad Vienošanās skaidri paredzot personas tiesības saņemt tikai vienas valsts pensiju – vai nu Latvijas valsts pensiju, vai Krievijas bijušās militārpersonas izdienas pensiju.

Valsts kontrole, veicot pārbaudi par Vienošanās piemērošanu, kopīgi ar Krievijas Federācijas Revīzijas palātu esot konstatējusi, ka netiek pildīti Vienošanās 9. panta nosacījumi (Krievijas puse pēc tam, kad personām piešķirta Latvijas vecuma pensija, nav pārtraukusi tām izmaksāt militāro pensiju). Līdz ar to daudzos gadījumos abu valstu pensijas izmaksātas par vienu un to pašu periodu (pārklājās mācību un obligātā militārā dienesta vai virsdienesta periodi). Lai novērstu konstatētās nepilnības, Saeima 2012. gada 14. jūnijā pieņēmusi Pensiju likuma grozījumus, kuros ietverta arī apstrīdētā norma. Tā nosakot, kā rīkoties gadījumos, kad apdrošināšanas stāžā ieskaitīti periodi, par kuriem pensiju piešķirusi cita valsts, proti, pensija jāpiešķir vai tās apmērs jāpārrēķina, šādus periodus izslēdzot.

3.2. Tiesības uz sociālo nodrošinājumu vismaz minimālajā līmenī ietilpstot Satversmes 109. panta tvērumā, un šo tiesību mērķis esot, cik vien tas iespējams, kalpot cilvēka cienīgas eksistences nodrošināšanai. Valstij esot pienākums gādāt par to, lai personai būtu pieejams sociālais nodrošinājums vismaz minimālajā apmērā. Šā pienākuma izpildē valstij esot plaša rīcības brīvība, un attiecīgi likumdevējs esot izšķīries par Krievijas Federācijas militāro pensionāru sociālā nodrošinājuma jautājumu reglamentēšanu ar starptautisku līgumu.

Vienošanās 7. pants paredzot, ka Krievijas Federācija ir atbildīga par pensiju piešķiršanu un izmaksu tās militārajiem pensionāriem. Tādējādi Krievijas Federācija ir atbildīga par to, lai personas tiesības uz sociālo nodrošinājumu tiktu īstenotas vismaz minimālajā līmenī. Kaut arī Vienošanās 9. pants paredzot militāro pensionāru tiesības pieprasīt un saņemt Latvijas pensiju, tomēr šādā gadījumā personai, pirmkārt, jābūt izpildījušai Latvijas normatīvo aktu prasības un, otrkārt, jāreķinās ar to, ka tiks apturēta Krievijas piešķirtās militārās pensijas izmaksa par tiem pašiem apdrošināšanas periodiem, par kuriem tiks maksāta Latvijas vecuma pensija.

No Satversmes 109. panta neizrietot tiesības prasīt konkrētai personai vai personu grupai vēlamu pensiju sistēmas modeli vai pensijas aprēķināšanas formulu. Satversmes 109. pants radot tiesības paļauties vienīgi uz to, ka pensijas apmēru noteiks veiktās iemaksas atbilstoši normatīvajos aktos regulētajai pensiju aprēķināšanas shēmai. Izskatāmajā lietā šīs shēmas neatņemama sastāvdaļa esot arī Vienošanās 9. pants, kas paredz personas tiesības par katru apdrošināšanas periodu saņemt tikai vienas valsts pensiju. Tā kā Pieteikumu iesniedzēji turpinot saņemt Krievijas Federācijas militāro pensiju, apstrīdētā norma neierobežojot Satversmes 109. pantā noteiktās pamattiesības.

Ņemot vērā to, ka sociālo tiesību jomā Satversmes 105. pants nodrošina mazāku tiesību aizsardzības apjomu nekā Satversmes 109. pants, esot secināms, ka apstrīdētā norma neierobežo arī Pieteikumu iesniedzēju tiesības uz īpašumu.

3.3. Apstrīdētā norma neesot pretrunā arī ar tiesiskās paļāvības principu, kas izriet no Satversmes 1. panta.

Indivīds varot atsaukties uz tiesiskās paļāvības principu tikai tādā gadījumā, ja likumdevēja iepriekš noteiktais tiesiskais regulējums ir radījis pamatu

tiesiskajai palāvībai. Likumdevējs ar apstrīdēto normu neesot samazinājis to sociālo tiesību apjomu, kuras Pieteikumu iesniedzējiem bijušas no Vienošanās spēkā stāšanās dienas. Apstrīdētā norma vienīgi precizējot kārtību, kādā īstenojams Vienošanās 9. pants, un pēc būtības nemainot šo tiesību apjomu. Normatīvie akti nekad neesot paredzējuši personu tiesības saņemt pensiju no divām valstīm par vienu un to pašu sociālās apdrošināšanas periodu. Tādējādi Pieteikumu iesniedzējiem nevarējusi veidoties tiesiskā palāvība uz šādu tiesību īstenošanas iespēju.

Vienošanās 9. panta īstenošana ilgu laiku esot atlikta, un tādēļ faktiski personas vienlaikus saņēmušas divu valstu piešķirtās pensijas. Tomēr Saeima uzskata, ka šis apstāklis nevar radīt personai likumīgu, pamatotu un saprātīgu palāvību uz to, ka šāda situācija netiks novērsta.

3.4. Likumdevējs neesot paredzējis atšķirīgu attieksmi pret Krievijas Federācijas militārajiem pensionāriem. Proti, Vienošanās 9. pants ietverot tādu pašu principu kā Pensiju likuma pārejas noteikumu 2.² punkts. Saeima uzskata, ka Pieteikumu iesniedzēju apsvērumi par to, vai un kāpēc likumdevējam būtu jāparedz atšķirīga attieksme pret Krievijas Federācijas militārajiem pensionāriem, pēc būtības ir tiesībpolitiski un neizriet no Satversmes 91. panta. Apstrīdētā norma neierobežojot Pieteikumu iesniedzējiem Satversmes 91. pantā paredzētās tiesības uz atšķirīgu attieksmi gadījumā, kad personas atrodas atšķirīgos apstākļos.

Tāpat Saeima norāda, ka Pieteikumu iesniedzēji neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos ar personām, kuras gūst papildu ienākumus no sava īpašuma vai privāttiesiskiem darījumiem. Sociālās apdrošināšanas sistēmas mērķis neesot nodrošināt personai papildu ienākumus, tādēļ pensijas neesot pielīdzināmas citiem privāttiesiskiem peļņas avotiem. Līdz ar to apstrīdētā norma neparedzot atšķirīgu attieksmi pret personām vai personu grupām, kas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, un neierobežojot Pieteikumu iesniedzējiem Satversmes 91. pantā garantētās tiesības uz vienlīdzīgu attieksmi.

4. Pieaicinātā persona – **Labklājības ministrija** – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1., 91., 105. un 109. pantam.

Labklājības ministrija norāda, ka apstrīdētā norma iekļauta Pensiju likumā, lai novērstu tādas situācijas, ka Latvijas pensija tiek piešķirta par to pašu apdrošināšanas (darba) periodu, par kuru pensiju piešķirusi cita valsts, un lai noteiktu, kā rīkoties tādos gadījumos, kad apdrošināšanas stāžā ir ieskaitīti periodi, par kuriem pensiju piešķirusi cita valsts.

Divu pensiju saņemšana par vienu un to pašu sociālās apdrošināšanas periodu esot pretrunā gan ar Latvijas nacionālajiem, gan Eiropas Savienības tiesību aktiem un divpusējos līgumos ietvertajiem sociālās apdrošināšanas principiem. Vienošanās mērķis neesot dubulti maksāt par vienu un to pašu darba periodu vai tam pielīdzināmu periodu, jo gadījumos, kad ir piešķirta un tiek izmaksāta Latvijas Republikas vecuma pensija, Vienošanās 9. pants paredzot Krievijas Federācijas pienākumu apturēt Krievijas Federācijas militārās izdienas pensijas izmaksu. Tātad personas, kas piesakās uz Latvijas vecuma pensiju, izdara apzinātu izvēli par labu tai, apzinoties, ka Krievijas Federācijas militārās pensijas izmaksa tiks apturēta uz laiku, kamēr tiek izmaksāta Latvijas vecuma pensija.

Labklājības ministrija norāda, ka personai – vienalga, vai tā ir Latvijas pilsonis, nepilsonis vai citas valsts pilsonis – pēc obligāto pensijas piešķiršanas priekšnosacījumu izpildīšanās var piešķirt vecuma pensiju. Vecuma pensijas piešķiršanas kārtība visiem esot vienāda. Turklāt esot jāņem vērā, ka izslēgtie periodi nav pat darba periodi, bet tikai tiem pielīdzināti periodi (mācības un obligātais dienests), kuros sociālās apdrošināšanas iemaksas neesot veiktas.

Pieteikumu iesniedzēji vēl aizvien esot Krievijas Federācijas militārās pensijas saņēmēji, tādējādi tiesības uz minimālo sociālo nodrošinājumu ar apstrīdēto normu netiekot skartas. Arī Krievijas Federācijas militāro pensiju saņēmējiem esot tiesības pieprasīt valsts sociālā nodrošinājuma pabalstu, kā arī nepieciešamības gadījumā vērsties pašvaldību sociālajos dienestos pēc sociālās palīdzības. Valstij esot rīcības brīvība to metožu un mehānismu izvēlē, ar kādiem īstenojamas tiesības uz sociālo nodrošinājumu.

Pieteikumu iesniedzējiem tiesiskā palāvība nevarējusi rasties, jo saskaņā ar Vienošanās nosacījumiem pēc Latvijas vecuma pensijas pieprasīšanas Krievijas Federācijas militārās pensijas izmaksa esot jāaptur. Tātad Pieteikumu iesniedzēji

neesot varējuši paļauties uz to, ka arī turpmāk pilnā apmērā saņems gan Latvijas vecuma pensiju, gan Krievijas Federācijas militāro pensiju. Konkrētajā gadījumā tiesiskās paļāvības princips neesot pārkāpts, jo tiesību normas neesot paredzējušas personas tiesības vienlaikus saņemt pensiju no abām valstīm.

Krievijas Federācija esot informēta par Valsts kontroles un Krievijas Federācijas Revīzijas palātas secinājumiem, kā arī par Latvijas rīcību, kas vērsta uz attiecīgās problēmas novēršanu. Krievijas Federācija tai sniegto informāciju esot pieņēmusi zināšanai un nekādus iebildumus pret Latvijas plānoto rīcību neesot cēlusi, vienlaikus norādot, ka nepieciešamās izziņas informācijas pārbaudei pēc personu pieprasījuma izsniegs pēc iespējas operatīvāk.

5. Pieaicinātā persona – Ārlietu ministrija – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1., 91., 105. un 109. pantam.

Ārlietu ministrija norāda, ka lietas izskatīšanā ir būtiski ņemt vērā vēsturiskos apstākļus, kādi tie bija 1994. gada 30. aprīlī, kad tika noslēgta Vienošanās. Sarunas par Vienošanos esot ilgušas no 1992. gada līdz 1994. gadam, t.i., notikušas laikā, kad Latvijas Republikas valdībai bija jārisina jautājums par Krievijas Federācijas armijas izvešanu. Tādēļ Vienošanās saturs un mērķis esot jāskata kopsakarā ar citiem līgumiem, kas tajā pašā laikā tika noslēgti ar Krievijas Federāciju. 1994. gada 30. aprīlī tika parakstīti četri vienotā paketē ietverti starptautiskie līgumi, kas noteica kārtību, kādā no Latvijas Republikas tiek izvesti Krievijas Federācijas bruņotie spēki un tiek risināti ar to saistītie jautājumi, tostarp arī Vienošanās.

Vienošanās esot tādu nosacījumu kopums, kuri personām, kas Latvijas Republikas teritorijā uzturējās kā Krievijas militārpersonas un pēc Krievijas karaspēka izvešanas dažādu apsvērumu dēļ nevēlējās repatriēties, deva iespēju palikt uz pastāvīgu dzīvi Latvijas Republikas teritorijā un saņemt militāro pensiju. Ar Vienošanos Krievijas Federācija kā Padomju Savienības tiesību pārņēmēja faktiski esot uzņēmusies saistības attiecībā uz tās militāro pensionāru finansiālu nodrošināšanu. Savukārt Latvijas Republika, ievērojot Vienošanās 9. pantā noteikto un to, ka Vienošanās subjekti var būt gan Latvijas pilsoņi un nepilsoņi, gan arī ārvalstnieki, esot apņēmusies ievērot vienlīdzības principu un

militārajiem pensionāriem piemērot tādus pašus nosacījumus kā personām, kuras saņem pensiju saskaņā ar Latvijas Republikas normatīvajiem aktiem.

Pieteikumu iesniedzēju konstitucionālā sūdzība esot balstīta uz apgalvojumu, ka ar apstrīdētās normas piemērošanu pensijām, kuras piešķirtas pirms šīs normas spēkā stāšanās, tiek aizskartas Satversmē noteiktās tiesības uz sociālo nodrošinājumu sākotnēji piešķirtajā apmērā. Ārlietu ministrija norāda, ka atbilstoši Vienošanās 9. pantam gadījumā, kad persona (militārais pensionārs) ir izteikusi vēlēšanos saņemt pensiju saskaņā ar Latvijas Republikas normatīvajiem aktiem un šī persona atbilst kritērijiem, kas dod tiesības saņemt pensiju (sasniegts likumā noteiktais vecums, uzkrāts nepieciešamais apdrošināšanas stāžs), pensija tiek izmaksāta no Latvijas Republikas līdzekļiem, savukārt Krievijas Federācijas agrāk noteiktā pensijas izmaksa tiek pārtraukta. Tādējādi Vienošanās 9. pants jau sākotnēji esot ietvēris principu, ka pensiju maksā tikai viena valsts pēc personas izvēles. Pieteikumu iesniedzējiem šis princips bijis zināms jau pirms tam, kad viņiem Latvijā tika piešķirta vecuma pensija. Saeima, apstiprinot Vienošanos, esot apņēmusies pildīt tajā noteiktās saistības. Atbilstoši tiesību normu hierarhijai starptautiskajam līgumam, kas apstiprināts ar Saeimas pieņemtu likumu, esot augstāks juridiskais spēks nekā Saeimas pieņemtam likumam. Tāpēc Pieteikumu iesniedzējiem nevarējusi rasties tiesiskā paļāvība uz tiesībām saņemt pensijas no abām valstīm par vienu un to pašu sociālās apdrošināšanas periodu – Vienošanās to neparedzot.

6. Pieaicinātā persona – Latvijas Republikas tiesībsargs (turpmāk – Tiesībsargs) – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1., 91., 105. un 109. pantam.

Tiesības uz sociālo nodrošinājumu vismaz minimālā apmērā ietilpstot Satversmes 109. panta tvērumā. Pieteikumu iesniedzēju tiesības uz sociālo nodrošinājumu tiek nodrošinātas ne tikai saskaņā ar Latvijas Republikas nacionālajiem tiesību aktiem, bet arī saskaņā ar Krievijas Federācijas tiesību aktiem – 1993. gada 12. februāra likumu “Par pensiju nodrošināšanu personām, kuras bijušas karadienestā vai dienējušas iekšlietu iestādēs, un šo personu ģimenēm” – un Vienošanos, kas noslēgta starp Latvijas Republiku un Krievijas

Federāciju. Slēdzot divpusējus starptautiskos līgumus sociālās drošības jomā, valstis savstarpēji vienojoties par katras līgumslēdzējas puses iedzīvotāju sociālo aizsardzību un konkretizējot katras puses tiesības un pienākumus. Tādējādi konkrētas valsts iedzīvotāju sociālajai aizsardzībai tiek pielāgotas atšķirīgas, t.i., divu valstu sociālās drošības sistēmas. Pieteikumu iesniedzēju gadījumā likumdevējs izvēlējies noslēgt Vienošanos, ar kuru Krievijas Federācija uzņēmusies atbildību par pensijas piešķiršanu un izmaksu tās militārajiem pensionāriem, turklāt par tik lielas pensijas piešķiršanu un izmaksu, lai attiecīgo personu tiesības uz sociālo nodrošinājumu vismaz minimālā apmērā tiktu garantētas. Tādējādi Vienošanās, ar kuru nodrošināta bijušo Krievijas Federācijas militārpersonu sociālā aizsardzība, ir politiskās izšķiršanās jautājums, kas no juridiskā viedokļa nav vērtējams. Apstrīdētā norma pati par sevi neierobežojot Satversmes 109. pantā garantētās tiesības uz sociālo nodrošinājumu.

Tā kā sociālo tiesību jomā Satversmes 105. pants nodrošinot mazāku tiesību aizsardzības apjomu nekā Satversmes 109. pants, neesot nepieciešams atsevišķi vērtēt apstrīdētās normas atbilstību Satversmes 105. pantam.

Lai gan faktiski bija izveidojusies tāda situācija, ka Pieteikumu iesniedzēji vienlaikus saņēma divu valstu pensijas, tiesību normas arī pirms apstrīdētās normas spēkā stāšanās neesot paredzējušas personas tiesības par vienu un to pašu apdrošināšanas periodu saņemt divu valstu pensijas. Pieteikumu iesniedzējiem nevarējusi izveidoties tiesiskā paļāvība uz to, ka likums šādas tiesības piešķirs arī turpmāk. Ja tiesību normas neparedz personai konkrētas tiesības, tad neesot pamata atsaukties uz tiesiskās paļāvības principu. Tas apstāklis, ka valsts ilgu laiku nav pildījusi Vienošanās 9. punktā paredzētās saistības, nevarot radīt personai paļāvību uz to, ka šāda situācija saglabāsies arī turpmāk. Tādējādi apstrīdētā norma neesot pretrunā ar tiesiskās paļāvības principu, kas izriet no Satversmes 1. panta.

Pēc Tiesībsarga ieskata, Pieteikumu iesniedzēju norādītās personu grupas neatrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos. Pieteikumu iesniedzēju tiesības uz sociālo nodrošinājumu esot neregulētas ar Vienošanos. Tā esot bijusi abu valstu politiskā griba – īpaši neregulēt Latvijas Republikas teritorijā dzīvojošo Krievijas Federācijas militāro pensionāru sociālo aizsardzību. Pieteikumu iesniedzēji

neesot vienādos un salīdzināmos apstākļos ar personām, kuras gūst papildu ienākumus no sava īpašuma vai privāttiesiskiem darījumiem, jo pensija neesot pielīdzināma citiem privāttiesiskiem peļņas avotiem. Apstrīdētā norma neparedzot atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos, un līdz ar to arī neierobežojot Satversmes 91. panta pirmajā teikumā garantētās tiesības.

7. Pieaicinātā persona – Rīgas Stradiņa universitātes lektore **Zane Voroslava** – uzskata, ka apstrīdētā norma atbilst Satversmes 1., 91., 105. un 109. pantam.

Vienošanās mērķis esot novērst sociālās drošības tiesību pārkāpšanos un nepieļaut tādu situāciju, ka persona vienlaikus saņem pensiju no abām valstīm. Tas attiecoties arī uz tiem gadījumiem, kad Latvijas Republikā dzīvojošie Krievijas Federācijas izdienas (militārās) pensijas saņēmēji sakarā ar to, ka Krievijas puse nepildīja savas saistības, saņēma divas pensijas par vienu un to pašu sociālās apdrošināšanas periodu vai tam pielīdzināmo periodu. Šāda dubultošanās bijusi iespējama tādos gadījumos, kad Krievijas Federācijas izdienas (militārās) pensijas saņēmēji, pieprasot Latvijas valsts vecuma pensiju, nebija snieguši pilnīgas ziņas par sevi. Rezultātā Krievijas Federācijas izdienas (militārās) pensijas saņēmējiem esot piešķirta Latvijas pensija par pilnu apdrošināšanas periodu, lai gan Krievijas Federācija turpinājusi viņiem izmaksāt izdienas (militāro) pensiju pilnā apmērā. Apstrīdētā norma esot pieņemta, lai minēto situāciju atrisinātu.

Arī citas valsts piešķirtā pensija esot uzskatāma par sociālā nodrošinājuma minimumu. Tā kā Pieteikumu iesniedzēji saņēma Krievijas Federācijas izdienas (militāro) pensiju, kas tika izmaksāta saskaņā ar Vienošanos, viņiem tika sniegts sociālais nodrošinājums vismaz minimālā apmērā. Līdz ar to secināms, ka apstrīdētā norma neierobežo Satversmes 109. pantā ietvertās tiesības uz sociālo nodrošinājumu.

Vienošanās 9. pants paredzot, ka pēc Latvijas valsts pensijas pieprasīšanas Krievijas Federācijas izdienas (militārās) pensijas izmaksa tiks apturēta. Tas nozīmē, ka jau sākotnēji nevienā normatīvajā aktā netika ietverts tāds regulējums, kas radītu tiesības saņemt divu valstu pensijas par vienu un to pašu

apdrošināšanas stāžu. Līdz ar to Pieteikumu iesniedzējiem nevarējusi rasties tiesiskā paļāvība uz divu pensiju saņemšanu par vienu un to pašu apdrošināšanas stāžu.

Satversmes tiesa secināja:

8. Apstrīdētā norma noteic, kā rīkoties gadījumos, kad personas apdrošināšanas stāžā ieskaitīti periodi, par kuriem pensiju piešķirusi cita valsts, proti, pensija jāpiešķir vai tās apmērs jāpārrēķina, šādus periodus izslēdzot (*sk. 2012. gada 27. martā Saeimā iesniegtā likumprojekta Nr. 237/Lp11 "Grozījumi likumā "Par valsts pensijām"" anotācijas 2. punktu*).

Pieteikumu iesniedzēji lūdz Satversmes tiesu atzīt apstrīdēto normu par neatbilstošu Satversmes 1., 91., 105. un 109. pantam tiktāl, ciktāl apstrīdētā norma piemērojama pensiju pārrēķināšanai gadījumā, kad Latvijas vecuma pensija un citas valsts pensija bija likumīgi piešķirtas pirms apstrīdētās normas spēkā stāšanās.

Apstrīdētā norma ietver arī noteikumu, ka tā nav piemērojama, ja regulā Nr. 883/2004 vai Saeimas apstiprinātajos starptautiskajos līgumos ietverts citāds tiesiskais regulējums. Tomēr no lietas materiāliem neizriet strīds par to, ka regulā Nr. 883/2004 vai Saeimas apstiprinātajos starptautiskajos līgumos būtu ietverts personām labvēlīgāks tiesiskais regulējums, nekā to paredz apstrīdētā norma.

Satversmes tiesa ir norādījusi, ka, izskatot lietu, tai ir saistošas prasījuma robežas, proti, tai jāpārbauda apstrīdētās normas atbilstība augstāka juridiska spēka tiesību normām, ņemot vērā pieteikuma iesniedzēja argumentāciju un pieteikumā atspoguļotos motīvus un apsvērumus (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2008. gada 12. februāra sprieduma lietā Nr. 2007-15-01 5. punktu*).

Līdz ar to Satversmes tiesa vērtēs apstrīdētās normas atbilstību Satversmei tiktāl, ciktāl tā attiecas uz Latvijas piešķirtās pensijas pārrēķināšanu vai izmaksas pārtraukšanu.

9. Katras pamattiesības jomā valstij ir atšķirīgi pienākumi: gan respektēt, gan aizsargāt, gan arī nodrošināt personas tiesības. Lai valsts rīkotos saskaņā ar

cilvēktiesībām, tai jāīsteno virkne pasākumu – gan pasīvie, piemēram, neiejaukšanās personas tiesībās, gan aktīvie, piemēram, nodrošinot personas individuālo vajadzību apmierināšanu (*sk. Satversmes tiesas 2008. gada 3. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2007-23-01 7. punktu un 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 24. punktu*). Arī kritēriji, pēc kuriem vērtējama tiesību normas atbilstība pamattiesībām uz sociālo nodrošinājumu, var atšķirties atkarībā no tā, vai konkrētā norma ierobežo personai piešķirtās tiesības vai arī nosaka valsts pozitīvo pienākumu izpildi (*sk. Satversmes tiesas 2011. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2011-03-01 15.1. punktu*).

Pieteikumu iesniedzēji pauž viedokli, ka Satversmes 109. pants aizsargājot tiesības turpināt saņemt viņiem piešķirto Latvijas vecuma pensiju. Personai piešķirtā pensija esot uzskatāma par īpašumu Satversmes 105. panta izpratnē, un tiesiskās palāvēības princips neļaujot šo pensiju vēlāk atņemt. Pamatojoties uz apstrīdēto normu, Pieteikumu iesniedzēju vecuma pensijas apmērs ir samazināts vai arī tās izmaksa pārtraukta pilnībā, tātad apstrīdētā norma viņiem ierobežojot Satversmē nostiprinātās pamattiesības. Proti, apstrīdētā norma aizskarot Satversmes 1., 91., 105. un 109. pantā nostiprinātās pamattiesības (*sk. pieteikumu lietas materiālu 1. sēj. 15.–17. lpp.*).

Turpretim Saeima norāda, ka apstrīdētā norma vērtējama kopsakarā ar starptautiskajām saistībām, ko nosaka Vienošanās. Par pensiju piešķiršanu un izmaksu Krievijas Federācijas militārajiem pensionāriem esot atbildīga Krievijas Federācija. Personai, pieprasot Latvijas vecuma pensiju, pirmkārt, jābūt izpildījušai Latvijas normatīvo aktu prasības un, otrkārt, jārēķinās ar to, ka šādā gadījumā tiks apturēta Krievijas piešķirtās militārās pensijas izmaksa par tiem pašiem apdrošināšanas periodiem, par kuriem tiks maksāta Latvijas vecuma pensija. Tādējādi personai neesot tiesību saņemt pensiju no divām valstīm par vienu un to pašu sociālās apdrošināšanas periodu vai tam pielīdzināmo periodu. Neviena Satversmes norma personai negarantējot tiesības saņemt vairākas pensijas par vienu un to pašu sociālās apdrošināšanas periodu. Tātad Saeima pauž viedokli, ka apstrīdētā norma nerada Pieteikumu iesniedzējiem Satversmē noteikto pamattiesību aizskārumu un tiesvedība izskatāmajā lietā būtu izbeidzama (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 148.–154. lpp.*).

Satversmes tiesas praksē procesuāla rakstura jautājumi parasti tiek skatīti pirms tiesību normu konstitucionalitātes izvērtēšanas pēc būtības (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2013. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2012-22-0103 10. punktu un 2016. gada 29. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2015-19-01 10. punktu*). Ja ir norādīti argumenti, kas varētu būt pamats tiesvedības izbeigšanai lietā, Satversmes tiesai tie jāizvērtē visupirms (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2011. gada 19. oktobra sprieduma lietā Nr. 2010-71-01 11. punktu vai 2016. gada 27. jūnija sprieduma lietā Nr. 2015-22-01 12. punktu*).

Līdz ar to Satversmes tiesai visupirms jāizvērtē, vai apstrīdētā norma aizskar Satversmē nostiprinātās pamattiesības un vai ir tiesisks pamats tiesvedības izbeigšanai.

10. Satversmes tiesas praksē ar sociālo nodrošinājumu saistīti tiesību jautājumi primāri tiek aplūkoti Satversmes 109. panta kontekstā, pēc nepieciešamības to apskatot kopsakarā arī ar citām Satversmes normām (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2016. gada 21. aprīļa sprieduma lietā Nr. 2015-21-01 10.2. punktu*).

Tiesības uz pensijas izmaksu varētu tikt vērtētas arī kā īpašums Satversmes 105. panta izpratnē. Tomēr, vērtējot kādas tiesību normas atbilstību minētajam pantam, nepieciešams ņemt vērā, vai lieta skar arī sociālo tiesību jomu. Ja lieta minēto jomu skar, tad ir atzīstams, ka pieteikuma iesniedzēja tiesības un tiesiskās intereses nevar tikt aizsargātas tādā pašā mērā kā tiktu aizsargātas gadījumā, ja būtu ierobežotas īpašuma tiesības to “klasiskajā” izpratnē (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 8. jūnija sprieduma lietā Nr. 2007-01-01 20. un 21. punktu*). Attiecībā uz īpašuma tiesībām sociālo tiesību jomā valstij ir piešķirama plaša rīcības brīvība, jo arī Satversmes 105. pantā noteiktās tiesības vēl negarantē noteiktu pensijas apmēru un tās var ierobežot (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 20. punktu*).

Vērtējot tiesību normas atbilstību Satversmes 1. panta tvērumā ietilpstošajiem no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātajiem vispārējiem tiesību principiem, jāņem vērā tas, ka šo principu izpaušme dažādās tiesību jomās var atšķirties. Arī apstrīdēto normu raksturs, to saikne ar citām

Satversmes normām un vieta tiesību sistēmā neizbēgami ietekmē Satversmes tiesas īstenoto konstitucionālo kontroli. Proti, likumdevēja rīcības brīvība konkrēta jautājuma regulēšanā var būt plašāka vai šaurāka, un Satversmes tiesai ir jāvērtē, vai Saeimas izmantotās rīcības brīvības apjoms atbilst Satversmē noteiktajam (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 8. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-04-01 15.2. un 15.3. punktu*). Tādējādi sociālo tiesību jomā pieņemtas tiesību normas atbilstība tiesiskās palāvības principam var tikt vērtēta kopsakarā ar Satversmes 109. pantu (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 20. punktu*).

Noskaidrojot to, vai kāda no Pensiju likuma normām nav pretrunā ar vienlīdzības principu, jāņem vērā tiesību joma, kurā apstrīdētā norma ietilpst. Vienlīdzības princips pamatā piemērojams kopā ar citām pamattiesībām, jo sevišķi tādēļ, ka nereti, balstoties tikai uz šo principu, nevar secināt, kā izšķirama lieta. Satversmes 91. pantā nostiprinātās tiesības ir “salīdzinošas”, proti, tās var pieprasīt vienlīdzīgu attieksmi, bet pašas par sevi nevar atklāt, kādai šai attieksmei jābūt (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2005. gada 11. novembra sprieduma lietā Nr. 2005-08-01 5. un 6.1. punktu un 2006. gada 8. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-04-01 15. punktu*).

Satversme ir vienots veselums, un tajā ietvertās tiesību normas ir savstarpēji cieši saistītas. Katrai Satversmes normai ir sava noteikta vieta konstitucionālajā sistēmā. Satversmes tiesa jau agrāk ir norādījusi: lai pilnīgāk un objektīvāk spētu noskaidrot atsevišķu normu saturu, tās interpretējamās kopsakarā ar citām Satversmes normām (*sk. Satversmes tiesas 2005. gada 16. decembra sprieduma lietā Nr. 2005-12-0103 13. punktu*). Satversmes vienotības princips liedz atsevišķu konstitucionālo normu interpretēt atrauti no citām Satversmes normām, jo Satversme kā vienots dokuments ietekmē katras atsevišķas normas tvērumu un saturu (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 8. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-04-01 15.3. punktu*).

Līdz ar to prasījumā norādītās Satversmes normas aplūkojamas savstarpējā kopsakarā.

11. Satversmes 109. pants nosaka: “Ikvienam ir tiesības uz sociālo nodrošinājumu vecuma, darbnespējas, bezdarba un citos likumā noteiktajos gadījumos.”

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka tiesības uz sociālo nodrošinājumu vismaz minimālajā līmenī ietilpst Satversmes 109. panta tvērumā un šo tiesību mērķis ir, cik vien tas iespējams, kalpot cilvēka cienīgas eksistences nodrošināšanai (*sk. Satversmes tiesas 2013. gada 13. februāra sprieduma lietā Nr. 2012-12-01 8.2. punktu*). Satversmes 109. pants garantē iedzīvotājiem tiesības uz stabilu un prognozējamu, kā arī efektīvu, taisnīgu un ilgtspējīgu sociālās aizsardzības sistēmu, kura nodrošina samērīgus sociālos pakalpojumus. Tiesībām uz sociālo aizsardzību Latvijā ir konstitucionāla vērtība (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2001. gada 13. marta sprieduma lietā Nr. 2000-08-0109 secinājumu daļu un 2011. gada 19. decembra sprieduma lietā Nr. 2011-03-01 15.2. punktu*).

Satversmes 109. pantā ietverto pamattiesību īstenošana, no vienas puses, ir atkarīga no valsts un sabiedrības rīcībā esošajiem resursiem, bet, no otras puses – ja kādas tiesības uz sociālo aizsardzību ir iekļautas pamatlikumā, tad valsts vairs nevar atteikties tās īstenot (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2001. gada 13. marta sprieduma lietā Nr. 2000-08-0109 secinājumu daļu un 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 24. punktu*).

Likumdevēja lēmumi par sociālo tiesību īstenošanu ir atkarīgi no valstī valdošā priekšstata par sociālo pakalpojumu sniegšanas principiem un sabiedrības vai kādas tās daļas īpašas nepieciešamības pēc valsts palīdzības vai atbalsta (*sk. Satversmes tiesas 2006. gada 8. novembra sprieduma lietā Nr. 2006-04-01 16. punktu*). Sociālo tiesību jomā robeža starp juridiskiem un politiskiem apsvērumiem ne vienmēr ir precīzi nosakāma, un Satversmes tiesai jāatturas no politisku jautājumu izvērtēšanas, jo tie primāri ietilpst demokrātiski leģitimētā likumdevēja kompetencē (*sk., piemēram, Satversmes tiesas 2003. gada 29. oktobra sprieduma lietā Nr. 2003-05-01 29. punktu un 2005. gada 14. septembra sprieduma lietā Nr. 2005-02-0106 18. punktu*).

12. Apstrīdētajā normā ir lietots termins “cita valsts”, un tādējādi tā attiecināma uz jebkuras valsts piešķirtajām pensijām. Tomēr lietas materiāli

liecina, ka apstrīdētās normas izstrāde un pieņemšana bijusi cieši saistīta tieši ar Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas piešķirtajām pensijām par vienu un to pašu sociālās apdrošināšanas periodu vai tam pielīdzināmu periodu.

Tāpat Satversmes tiesa ņem vērā, ka visi Pieteikumu iesniedzēji ir Krievijas Federācijas piešķirtās militārās pensijas saņēmēji, kuriem, pamatojoties uz apstrīdēto normu, pārrēķināta Latvijas piešķirtā vecuma pensija vai arī tās izmaksa pārtraukta pilnībā. Gan Pieteikumu iesniedzēji, gan Saeima, gan visas pieaicinātās personas savus apsvērumus par apstrīdētās normas atbilstību Satversmei paudušas ciešā kopsakarā ar valstu saistībām, ko nosaka starptautisks līgums, proti, Vienošanās.

Tiesībsargs norāda, ka izskatāmajā lietā Pieteikumu iesniedzēju tiesības uz sociālo nodrošinājumu tiek nodrošinātas ne tikai saskaņā ar Latvijas Republikas nacionālajiem tiesību aktiem – likumu “Par valsts pensijām” –, bet arī saskaņā ar Krievijas Federācijas tiesību aktiem – 1993. gada 12. februāra likumu “Par pensiju nodrošināšanu personām, kuras bijušas karadienestā vai dienējušas iekšlietu iestādēs, un šo personu ģimenēm” –, kā arī ar Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas noslēgto Vienošanos (*sk. Tiesībsarga viedokli lietas materiālu 3. sēj. 34. lpp.*).

Satversmes 68. panta pirmā daļa noteic: “Visiem starptautiskiem līgumiem, kuri nokārto likumdošanas ceļā izšķiramus jautājumus, nepieciešama Saeimas apstiprināšana.”

Satversmes 68. panta pirmā daļa uzliek Latvijas valsts varas institūcijām, tostarp Saeimai, pienākumu starptautiskajās attiecībās ievērot ne vien Satversmes un citu nacionālo tiesību normu prasības, bet arī starptautisko tiesību normas. Satversmes 68. panta pirmajai daļai neatbilstu tāda Saeimas rīcība, kas būtu vērsta uz starptautisko saistību nepildīšanu vai to apjoma grozīšanu pretēji starptautisko tiesību normu prasībām (*sk. Satversmes tiesas 2007. gada 29. novembra sprieduma lietā Nr. 2007-10-0102 75.1. un 75.3. punktu*). Līdz ar to izskatāmajā lietā Satversmes aizsargāto pamattiesību saturs noskaidrojams kopsakarā ar starptautiskajām saistībām, ko nosaka Vienošanās.

Noslēdzot Vienošanos, Latvijas Republika un Krievijas Federācija ir risinājušas jautājumus par Latvijas teritorijā dzīvojošo bijušo PSRS militārpersonu sociālo nodrošinājumu.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka pensiju aprēķināšanas un piešķiršanas jautājumu pēc iespējas labvēlīgi personai, kurai nav tiesību uz valsts sociālās apdrošināšanas pensiju saskaņā ar Pensiju likumu, ir iespējams noregulēt arī ar Saeimas apstiprinātu starptautisku līgumu. Slēdzot divpusējus starptautiskos līgumus sociālās drošības jomā, valstis savstarpēji vienojas par katras līgumslēdzējas puses iedzīvotāju sociālo aizsardzību, konkretizējot katras puses tiesības un pienākumus, tādējādi konkrētas valsts iedzīvotāju sociālajai aizsardzībai tiek pielāgotas atšķirīgas divu valstu sociālās drošības sistēmas. Katras valsts sociālās drošības modelis ir samērots ar tās pilsoņu interesēm, tāpēc starpvalstu līgums ir viens no līdzekļiem, kā aizsargāt visu valsts iedzīvotāju sociālo drošību (*sk. Satversmes tiesas 2001. gada 26. jūnija sprieduma lietā Nr. 2001-02-0106 secinājumu daļas 4. punktu*).

Vienošanās 7. panta pirmās daļas pirmais teikums paredz: “Militārajiem pensionāriem pensijas neapliek ar nodokļiem un izmaksā Latvijas Republikas banku iestādes nacionālajā valūtā no Krievijas Federācijas līdzekļiem saskaņā ar nosacījumiem un normām, kas noteiktas Krievijas Federācijā.”

Tādējādi Krievijas Federācija ir uzņēmusies atbildību par bijušo PSRS militāro pensionāru sociālo nodrošinājumu atbilstoši Krievijas Federācijā spēkā esošajiem tiesību aktiem. Savukārt, lai ikviena persona Latvijas teritorijā varētu realizēt savas tiesības uz sociālo nodrošinājumu, Latvijas Republika ir noslēgusi Vienošanos ar Krievijas Federāciju.

Arī paši Pieteikumu iesniedzēji norāda, ka ar apstrīdēto normu netiekot skartas viņu tiesības uz sociālā nodrošinājuma minimumu, jo viņi joprojām saņemot Krievijas Federācijas piešķirto militāro pensiju (*sk. pieteikumu lietas materiālu 1. sēj. 15. lpp.*).

Līdz ar to apstrīdētā norma neaizskar Satversmē noteiktās tiesības uz sociālā nodrošinājuma minimumu.

13. Jautājums par Vienošanās noteikto starptautisko saistību izpildi sākotnēji tika aktualizēts Valsts kontroles 2011. gada 17. oktobra revīzijas ziņojumā Nr. 5.1-2-3-1/2011 “Paralēlā likumības revīzija par Latvijas Republikas un Krievijas Federācijas atbildīgo valsts institūciju darbību, nodrošinot saistību izpildi, kas izriet no Latvijas Republikas valdības un Krievijas Federācijas valdības vienošanās par Latvijas Republikas teritorijā dzīvojošo Krievijas Federācijas militāro pensionāru un viņu ģimenes locekļu sociālo aizsardzību” (turpmāk – Valsts kontroles revīzijas ziņojums).

Valsts kontroles revīzijas ziņojumā secināts, ka netiek pildīti Vienošanās 9. panta nosacījumi, t.i., Krievijas Federācija pēc tam, kad personām piešķirta Latvijas vecuma pensija, joprojām tām izmaksā militāro pensiju. Tādējādi daudzos gadījumos abu valstu pensijas tiek izmaksātas par vienu un to pašu periodu (pārklājās mācību un obligātā militārā dienesta vai virsdienesta periodi) (*sk. Valsts kontroles revīzijas ziņojuma 96.–98. punktu*).

No Saeimas atbildes raksta izriet, ka tieši Valsts kontroles revīzijas ziņojums kalpojis par iemeslu apstrīdētās normas pieņemšanai (*sk. Saeimas atbildes rakstu lietas materiālu 1. sēj. 147. lpp.*).

Šajā sakarā izskatāmajā lietā ir būtiski ņemt vērā tieši Vienošanās 9. pantu, kas nosaka: “Bijušajām militārpersonām, kuras ieguvušas tiesības uz pensijas nodrošinājumu saskaņā ar Latvijas Republikas likumdošanas aktiem, pēc viņu vēlēšanās Latvijas Republikas attiecīgie kompetentie orgāni var piešķirt un izmaksāt pensijas par Latvijas Republikas līdzekļiem. Turklāt Krievijas Federācijas agrāk noteikto pensiju izmaksa tiek apturēta uz laiku, kamēr pensiju izmaksā Latvijas Republikas orgāni.”

Minētā norma paredz Latvijas tiesības piešķirt un izmaksāt pensijas bijušajām PSRS militārpersonām atbilstoši Latvijas normatīvajiem aktiem. Tomēr jāuzsver, ka tās ir Latvijas tiesības, nevis pienākums. Tātad atbilstoši Vienošanās 9. pantam Latvijai ir rīcības brīvība – vai nu pensiju izmaksu bijušajām PSRS militārpersonām atstāt Krievijas Federācijas ziņā, vai arī pēc attiecīgas personas lūguma piešķirt tai pensiju atbilstoši Latvijas Republikas normatīvajiem tiesību aktiem. Latvija savas rīcības brīvības ietvaros visiem

Pieteikumu iesniedzējiem bija piešķīrusi vecuma pensiju, par to informējot Krievijas Federāciju.

Katrs Pieteikumu iesniedzējs ir pensionējies atšķirīgā laikā no 1997. gada līdz 2007. gadam. Attiecīgi laika gaitā ir mainījies arī Pensiju likuma tiesiskais regulējums, uz kura pamata savulaik Pieteikumu iesniedzējiem tika piešķirta vecuma pensija. Vispārinot var apgalvot, ka atbilstoši Pensiju likuma 11. panta vēsturiskajām redakcijām vecuma pensijas piešķiršanas kritēriji bija šādi: noteikta vecuma sasniegšana (60–62 gadi) un desmit gadu darba stāžs. Savukārt darba stāžā, par kuru tiek piešķirta Latvijas vecuma pensija, saskaņā ar Pensiju likuma pārejas noteikumu 1. punkta 1. un 4. apakšpunktu tika ieskaitīts arī obligātais karadienests un mācību laiks augstākajās mācību iestādēs. Šie paši stāža periodi tika ņemti vērā, piešķirot arī Krievijas Federācijas militāro pensiju. Atbilstoši Vienošanās 9. pantam Krievijas Federācijai bija jāaptur pensijas izmaksa par periodiem, par kuriem pensiju piešķīrusi Latvijas Republika, tomēr Krievijas Federācija to nav izdarījusi.

Labklājības ministrija pamatoti norāda, ka Vienošanās mērķis nav dubulti maksāt par noteiktiem darba periodiem un tiem pielīdzinājumiem periodiem, jo gadījumos, kad Latvijas Republikas vecuma pensija ir piešķirta un tiek izmaksāta, Vienošanās 9. pants uzliek Krievijas Federācijai pienākumu apturēt Krievijas Federācijas piešķirtās militārās izdienas pensijas izmaksu. Tātad persona, piesakoties uz Latvijas vecuma pensiju, izdara apzinātu izvēli par labu tai, apzinoties, ka saskaņā ar Vienošanās nosacījumiem Krievijas Federācijas piešķirtās militārās pensijas izmaksa tiks apturēta uz laiku, kamēr tiek izmaksāta Latvijas vecuma pensija. Novērst periodu dubultošanos pensijas stāžā – tas ir vispārējs tiesību princips sociālās drošības starptautisko līgumu jomā, un tas paredz, ka par vienu un to pašu apdrošināšanas (darba un tam pielīdzināmo) periodu pensiju vai pabalstu piešķir tikai viena valsts (*sk. Labklājības ministrijas viedokli lietas materiālu 2. sēj. 18.–19. lpp.*). Tādējādi Vienošanās 9. pants ir aplūkojams ciešā kopsakarā ar šīs normas pieņemšanas mērķi – novērst tādu situāciju, ka pensiju par vienu un to pašu sociālās apdrošināšanas periodu vienlaikus izmaksā abas valstis.

No minētā izriet, ka Pieteikumu iesniedzējiem nekad nav bijis subjektīvu tiesību par vienu un to pašu sociālās apdrošināšanas periodu vai tam pielīdzināmu periodu vienlaikus saņemt vairāku valstu piešķirtas pensijas. Šādas tiesības neizriet no Vienošanās nosacījumiem, un tās neaizsargā arī Satversmes 109. pants. Tādējādi arī dubulto sociālās apdrošināšanas periodu izslēgšana no personas sociālās apdrošināšanas stāža un tam sekojošā pensijas pārrēķināšana nerada personas pamattiesību ierobežojumu.

Satversmes tiesa ir atzinusi, ka Satversmes 105. pants attiecībā uz pensijām personai nodrošina mazāku tiesību aizsardzības apjomu nekā Satversmes 109. pants (*sk. Satversmes tiesas 2009. gada 21. decembra sprieduma lietā Nr. 2009-43-01 20. punktu*). Ja nav konstatējams Satversmes 109. pantā nostiprināto pamattiesību ierobežojums, nav pamata uzskatīt, ka apstrīdētā norma ierobežotu arī Satversmes 105. pantā nostiprinātās tiesības uz īpašumu.

Satversmes 1. panta tvērumā ietilpstošais no demokrātiskas tiesiskas valsts pamatnormas atvasinātais tiesiskās paļāvības princips aizsargā vienīgi tādas tiesības, uz kuru īstenošanu personai varēja rasties likumīga, pamatota un saprātīga paļāvība, kas ir minētā vispārējā tiesību principa kodols. Tā kā tiesību normas nekad nav paredzējušas personai subjektīvas tiesības par vienu un to pašu sociālās apdrošināšanas periodu vai tam pielīdzināmu periodu saņemt pensiju no vairākām valstīm, Pieteikumu iesniedzējiem nevarēja izveidoties aizsargājama tiesiskā paļāvība uz to, ka šāda situācija agrāk vai vēlāk netiks novērsta. Tas apstākļi, ka Pieteikumu iesniedzēji pretēji Vienošanās nosacījumiem vairākus gadus par vienu un to pašu sociālās apdrošināšanas periodu saņēma pensiju no divām valstīm, nerada aizsargājamu tiesisko paļāvību. Tādējādi apstrīdētās normas pieņemšana nav pretrunā ar tiesiskās paļāvības principu.

Vērtējot iespējamo Satversmes 91. panta pirmajā teikumā nostiprinātā vienlīdzības principa aizskārumu, Satversmes tiesai visupirms jāpārlicinās, vai personu grupas atrodas vienādos un savstarpēji salīdzināmos apstākļos. Vienlīdzības princips neprasa nodrošināt kādai personu grupai tiesības saņemt divas pensijas par vienu un to pašu sociālās apdrošināšanas periodu. Tieši pretēji, šādu tiesību piešķiršana kādai personu grupai to nostādītu labvēlīgākā situācijā nekā citus pensionārus un tādējādi radītu vienlīdzības principa pārkāpumu. Tātad

apstrīdētā norma neparedz atšķirīgu attieksmi pret personām, kas atrodas vienādos un salīdzināmos apstākļos.

Līdz ar to apstrīdētā norma nerada Satversmes 1., 91., 105. un 109. pantā nostiprināto pamattiesību aizskārumu.

14. Satversmes tiesas likuma 29. panta pirmās daļas 6. punkts noteic, ka tiesvedību lietā var izbeigt līdz sprieduma pasludināšanai ar Satversmes tiesas lēmumu, ja tiesvedības turpināšana nav iespējama.

Satversmes tiesa šajā lēmumā jau ir konstatējusi, ka apstrīdētā norma neaizskar Satversmes 1., 91., 105. un 109. pantā nostiprinātās pamattiesības. Tādējādi arī nav iespējams vērtēt, vai apstrīdētā norma atbilst Satversmes normām.

Līdz ar to tiesvedības turpināšana izskatāmajā lietā nav iespējama.

Ņemot vērā minēto un pamatojoties uz Satversmes tiesas likuma 29. panta 6. punktu,

Satversmes tiesa nolēma:

izbeigt tiesvedību lietā Nr. 2016-03-01 “Par likuma “Par valsts pensijām” pārejas noteikumu 42.¹ punkta atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 1., 91., 105. un 109. pantam”.

Lēmums nav pārsūdzams.

Tiesas sēdes priekšsēdētājs

A. Laviņš